

A Theologiai nevelésről.

Kivonatok ama javaslatra tett észrevételekből, melynek czélja az ily nevelés eszközeit gyarapítani a cambridgei egyetemen. — 1816.

Minthogy jelenleg egy javaslat áll a közönség előtt, melynek czélja gyarapítani a theologiai nevelés eszközeit a Harvard-egyetemen, azt gondoljuk, hogy e tárgyra vonatkozólag szivesen elfogadnak egynéhány megjegyzést azok, a kik erre nem tudtak sok figyelmet fordítani, s a kiknek segélye és pártfogása igénybe vehető.

Némelyek tán azt kérdehetnék, bár remélem, hogy kevesen fognak ilyen kérdést tenni: Miért kell nekünk annyira nyugtalankodnunk a papok nevelése miatt? A felelet világos. A papi hivatal czélja különösen fontos. A keresztény papra vannak bizva, bizonyos mértékben, az emberi nem legdrágább és legbecsebb érdekei. Ő arra van hivatva, hogy örködjék a társadalom erkölcsisége felett, s a kegyesség és erény elveit felébreszsze és ápolja az emberek sziveiben. Ő arra van rendelve, hogy hirdesse azt a vallást, a mely, a mint hiszszük, Istentől származott, a mely azért lett adva, hogy minket megjavítson, felemeljen és megvigasztaljon, s a melynek elfogadásától függ a jövő élet boldogsága. Nem kell-e tehát azoknak okos és sikeres nevelése miatt töprenkednünk, a kiknek teendője lesz a vallást kifejtteni és érvényesíteni, és a kik befolyásának saját és gyermekeink lelke oly gyakran ki lesz téve.

A mi érdekeltségünk egy pap iránt nagyon sajátos. Ő az nekünk, a mi semmi más hivatásu ember nem lehet. Nekünk nem azért van szükségünk reá, hogy üzletünket intézze, s ezért jutalmat kapjon, hanem hogy barátunk, vezetőnk, tagja legyen családnak; hogy térjen bé hajlékainkba a szomoruság idején, és legyen alkalmas arra, hogy minket a szenvedés, betegség és az élet utolsó óráiban felvilágosítson, intsen és vigasztaljon.

A más hivatásu emberekkel való összeköttetésünk múltó, történetes, ritka. A pappal való állandó. Legalább egy-

szer egy héten találkozunk kell vele és oktatásait hallgatunk. Lelkünket bizonyos mértékben az ő befolyása alá kell adnunk, s oly tárgy felett kell tőle benyomásokat fogadnunk el, a mely minket minden másoknál jobban érdekel, s a melylyel az életben való tökéletesedésünk és nyugalmunk, s jövő békénk szoros kapcsolatban állanak.

Mi azt kívánjuk, hogy a vallás szolgája tisztán, világosan beszéljen a mi értelmünkhöz; hogy gyarapítsa és szélesítse erkölcsi és vallásos felfogásainkat; hogy világot derítsen a szent könyv homályaira; hogy segítsen minket ama kételyek elűzésében, a melyek néha a keresztény igazságok felőli meggyőződéseinket meg-ingatják; és hogy bennünk szilárd és észszerű hitet alkosson.

Mi nem csak azt kívánjuk meg tőle, hogy világosan szóljon az értelemhez, hanem inkább, hogy erőteljesen beszéljen a lelkiismerethez és szivhez; hogy gondolatainkat a világtól elvonja; hogy minket a gondolkozás nélküli élet álmaiból felébresszen; hogy a vallást érdekes alakban mutassa fel, és szeretetünket a kötelesség számára elkötelezze. Ilyenek azok a teendőök és segélyek, a melyeket a keresztény paptól szükségünk. Ki nem látja át azonnal, hogy sok értelmi és szivbeli előkészület kell arra, hogy ő e magasztos és nemes munkákban sikeresen járjon el.

A papok nevelése iránti érdeklődésnek emez okai a vallás természetéből és fontosságából származnak. Egy más fontos észrevételünk az, hogy a mi hazánk állapota megkívánja, hogy ez ügyre több gondot fordítsunk, mint a menyinit valaha fordítottak. Azt vélem, senki sem fogja tagadni, hogy ez az ország általában véve halad értelmileg. Az előmenetel eszközei sokkal bővebben és általánosokban kezébe vannak adva az ifjaknak, mint a korábbi időkben. Szorosabb összeköttetés létezik a más országok művelt elméivel. Számtalan intézmények állanak készen a végre, hogy tehetségeinket élesszék, s oly mértékben közöljék az általános ismeretet, a mint korábban nem volt elterjedve közöttünk. Az izlés nagyobb kiterjedésben van mivelve, s a szépirodalom legjobb termékei családaink közül többekhez megtalálják a magok útját. A dolgok ily állapotában, az értelemnek e növekedő tevékenységében különösen szükségünk van arra, hogy felvilágosodott papságunk legyen. A vallást nem kell gyenge és tudatlan szószólókra, korlátolt és készületlen elméjü emberekre bizni. A vallás szolgáinak gyakor-

lati bizonyítékok gyanánt kellene szolgálniok a végre, hogy azt kapcsolatba lehet hozni az értelem legnemesebb műveltségével, és nekik alkalmasoknak kellene lenniök arra, hogy a vallásnak védelmére fegyverekké változtassák a bölcsészet felfedezéseit és a lángelmék szemlélődéseit. A vallást, előadása módjában, a társadalom állapotához kell alkalmaztatni. A mely alakban azt a csecsemővel közöljük, nem elégíti ki és nem érdekli a fejlett értelmet. Hasonlóképp, ha a vallásos nevelés valamely művelt korban nem halad elé az általános művelődéssel, akkor éppen azok a lelkek fogják megvetni, a kiknek befolyását nagyon kívánatos volna megnyerni az erény és kegyesség részére.

Megjegyeztem, hogy a felvilágosodott kor felvilágosodott papságot követel. Másfelől, az is megjegyzendő, hogy egy felvilágosodott papság hatalmas tényező arra, hogy a világosság, a finom műveltségnek, és minden társadalmi tökéletesedésnek előhaladását folytassa és gyorsítsa. E cikk határai nem engedik meg, hogy e gondolatot teljesen kifejtsem. Csak azt akarom megjegyezni, hogy tán a leggondolkozóbb emberek sem tudják, hogy mily sokkal tartozik a társadalom az értelmi tevékenységért, a gyöngéd modorért és minden intézményei erejéért ama gondolatok és érzelmek csendes és éles befolyásának, a melyet a vallásos nevelés tart elevenességben a sokaság kebelében.

Van egy más igen nevezetes ok arra, hogy egy felvilágosodott papság fennállását elé kell segíteni. Egy vagy másféle vallásos tanítók bizonyára lenni fognak; s ha e hivatalra nem lehet jól készült eszű embereket találni, akkor ez tudatlan és vakbuzgókkal fog megtelni. Az emberi szív saját természeténél fogva fogékony a vallásos benyomások iránt, s annak a legtontosabb dologban a más lelkek vezetésére, irányzására, világosságára és melegére van szüksége. Tudván saját gyengeségét, s örömét találván a buzdításban, inkább fogja követni a legvakabb vezetőt, a ki bizalommal beszél az ő Istennel való érintkezéseiről, mintsem egyedül haladjon a vallásos életben. Egy felvilágosodott papság az egyedüli erősség a vakbuzgóság ellen. Mozdítsák el ezt, s a népszerű buzgólkodók mintegy vizárral fogják elragadni a tömeget, ellentállhatatlan erővel fognak hatni a fiatalság heves képzelődésére, s a nők bugó vallásos fogékonyságára, sőt nyomasztani fogják még a legműveltebb lelkeket is, a melyekben az érzelem a kiválóbb jellemvonás. Közülünk kevesen veszik fontolóra azt, hogy az emberi

szív menynyire hajlandó a szélsőségre és vakbuzgóságra, vagy azt, hogy menynyi köszönettel tartozunk a mi biztonságunkért a vallás szolgái józan eszének, s értelmi és vallásos műveltségének.

A tudatlan papok majdnem szükségképpen vakbuzgóságra vezetnek. Miután nem alkalmasok arra, hogy hallgatóikban az értelemhez szólás, s a vallásnak tiszta, értelmes és meghatározolása által érdeket gerjesszenek, az előttök oly becses fensőséget csak az által tudják megszerezni és fentartani, ha a szenvedélyeket lángra gyújtják, zabolátlan és korlátlan érzékenységet ébresztenek, s a tudatlanságot és tévelygést tovább is fentartják. Minden figyelmes embernek látnia kellett szomorú példákat ez igazságra nézve, s minő erősségül szolgál ez egy felvilágosodott papság érdekében!

Nem szükség, hogy tovább mutogassam azt a nagy érdeket, melyet a közönségnek az ifju emberek papokká nevelésében éreznie kell. De tán azt kérdi valaki: nem elégségesek a mi jelenlegi segédeszközeink? Nincsenek-e a mi szószékeink betöltve jól készült és felvilágosodott lelkitanítókkal? Miért kell e fontos célra további segédeszközök után törekedni? Én erre azt felelem, először, hogy a mi szószékeink számára nem neveltetik elégséges számú pap. Ha e köztársaságon túl nem tekintünk is, akkor is többre van szükség annál, a menynyi rendelkezés alatt áll; ha pedig az egész országon széttekintünk, azt látjuk, hogy véghetetlen nagy darab föld van műveletlenül a szellemi szőlőből, műveletlenül azért, mert nincsenek munkások. Másodszor, azt felelem, hogy ámbár oly papok vannak a mi szószékeinkben, a kiknek adományai és tehetségei őket tiszteletre érdemesítik, mindazáltal nekünk mégis felvilágosodottabb papokra van szükségünk és birnunk kell ilyeneket. Vallás-tanítóink közül sokan panaszkodni fognak, hogy szűk körülményeik oda kényszerítették őket, hogy igen korán fogjanak munkáikhoz, panaszkodni fognak, hogy intézményeink tökéletlen volta miatt sok oly segélytől voltak megfosztva, a mit a papságra való előkészület megkíván. Nekünk sok jó papunk van ugyan, de jobbakat kell birnunk. Nekünk lehetnek jobb papjaink. Azonban mindaddig nem várhatunk gazdagabb aratást, a mig bővebben nem vetünk. A papok nevelése nagyon sokat határoz az ő jövő jellemekre nézve, s a hol ez tökéletlen, ott nem kell azt várnunk, hogy hatalmas és sikeres oktatással legyünk megáldva. Egyszóval, nekünk a theologiai nevelés eszközeinek gyarapítására van szükségünk.

De tán azt kérdi valaki: miért kell inkább szaporítani a papok nevelésének tökéit, mint az orvosokét és a jogászokét? Miért kellene e hivatásra oly különös segéd-eszközök és gyámolítások? A papok hiánya nem fog-e éppen úgy betöltve lenni, mint bármely másnemű hivatalbeli személyek hiánya? Ez az okoskodás általános igazságu elven alapul, hogy a szükséglet betöltést teremt; de minden általános szabály alól vannak kivételek, és az a gyakorlati bölcsesség legmagasabb teendőinek egyike, hogy megkülönböztesse azon eseteket, melyekre a szabályt alkalmazni nem lehet.

Minden okoskodásnak félre kell állnia a tény előtt. Tagadhatatlan az a tény, hogy míg nálunk más tudományos hivatalok elvannak lepve és túltömve, a míg a készlet az igényletet sokkal feljülmulja, addig a papi hivatal aránylag el van hagyatva, s a tisztességes állású jelölteket, a helyett, hogy ezek tömegenként tódulnának, gyakran nem csekély gonddal és nehézséggel kell keresni.

Ennek oka a papi és más hivatalok közti különbségben található. Más hivatalok nagy haszon és kitüntetés csalátkeivel kínálkoznak; a nagyravágyáshoz, a nyereség szeretetéhez és a világban való emelkedés vágyához szólanak, a melyek anynyira hatnak az ifju lelkekre. A papi hivatal ily kecsegtetéseket nem mutat és nem is kell mutatnia. E hivatal főleg az ifju vallásos és erkölcsi érzelmeihez szól; és mi mindnyájan tudjuk, hogy menynyivel halványabbak ezek az imént említetteknel. Bámulhatunk-e tehát azon, hogy a papi hivatal kevésbé van meglepve?

Egy más megjegyzésre térek. A jogi és orvosi hivatalok nem igen igényelik magas erkölcsi tulajdonok birását azoktól, a kik azokra lépnek. Egy oly fiatal ember, a kinek gondolkozásmódja nem egészen tiszta, vagy a kinek jellemét bizonyos könnyelműség bélyegzi, hozzáfoghat az e hivatásokra előkészítő tanulmányozáshoz a nélkül, hogy helytelen vagy következetlen magaviseleteért kárhoztatást vonna magára. Másfelől a papi hivatal nemcsak feddhetlen erkölcsiséget kíván, hanem lelki komolyságot, s oly elmélkedő és kegyes gondolkozásmód iránti hajlamot, a mely nem rendes jellemvonása annak a kornak, a melyben az életpályát választani kell. Ez okból aránylag kevés az oly fiatal emberek száma, a kik vagy saját érzelmeik, vagy mások tanácsai következtében papi hivatalra lépnek.

Ez utóbbi körülmény arra indit, hogy egy más megjegyzést

tegyek. A papi hivatalnak oly színe, látszata van, a mely az ifjúságot nem vonzza magához. Az ifjúkor a lelkesülés és vidámság kora. De az ifjú sebes vizsgálódása előtt úgy tűnik fel, hogy a papi élet bizonyos komorsággal, ünnepélyességgel és kínzó önmegtartóztatással párosul. Még a tiszta erkölcsi és a kegyes élet iránt fogékony fiatal emberek is iszonyodnak oly foglalkozástól, a melyről azt hiszik, hogy őket a világtól elkülöníti, és szigorú fegyelemmel és fájdalmas elővigyázattal terheli meg. Az út, a melyet ők a legcsendesebbnek és a legvirágosabbnak találnának, előttök tövissekkel borítottnak látszik. Nem látunk-e sok akadályt arra nézve, hogy kellő számú theologiai tanulókkal legyünk ellátva?

Most egy más igen fontos megjegyzésre térek. Láttuk, hogy nem várhatjuk meg, hogy sok oly fiatal ember lépjen a papi hivatalra, a kiket gondolkozásmódjuk és érzelmeik arra alkalmasokká tettek. Tény az is, még pedig döntő tény, hogy azok a fiatal emberek, a kik ilyen formán alkalmasok, rendszeren oly családokból valók, a melyeknek körülményei korlátoltak, s kevés eszközzel rendelkeznek gyermekeik nevelésére nézve. Igen jól tudjuk, hogy a papi hivatal a társadalom emez osztályából kap legtöbb egyént. Nem következik-e azonnal e körülményből, hogy e hivatás a közönségtől különös támogatást igényel? Hadd ismételjem röviden azt, a mit elmondottam. A papi hivatalnak természetéből kifolyólag az ifjúságnak csak kevés része hajlandó és alkalmas arra, hogy arra lépjen, s e kevés számból is egy tetemes rész nem tudja fedezni nevelési költségeit; s mégis a közönségnek a lehető legnagyobb érdeke van abban, hogy nekik a legjobb nevelést adja, a minőt csak a kor műveltsége és az ország vagyoni állása megengednek. Nem világos-e, hogy nagyobb tőkéről kell gondoskodni e legbecsesebb célra nézve.

Tán itt azt fogják kérdeni: miért nem tud a papjelölt pénzt venni fel kölcsön, a melyből nevelési költségeit fedezze? Erre azt felelem, hogy neki nem mindig könnyű pénzt kölcsönözni. E mellett az adósság a legszomorítóbb teher oly emberre nézve, a kinek oly kevés fizetésre van kilátása, hogy abból hivatásával ellenkező foglalkozás nélkül alig tud élélni. Csolálkozhatunk-e azon, hogy inkább a hivatallal hagynak fel, mintsem ily terhet vegyenek magokra.

A hol valaki ezt a terhet választja, ott az eredmény szerencsétlen, s gyakran a vallás ügye a szenvedő fél. A papjelölt, nem akarván nagyobb adósságot venni a nyakába annál, a menznyi cél-

jára elkerülhetetlen, átfut tanulmányain, s előkészület nélkül lép a papságra. Első gondja az, a minnek lenni is kell, hogy megszabadítsa magát pénzbeli tartozásaitól; s e célból világi foglalkozást igyekszik összekötni az ő szent hivatásával. Ez úton a tanulmányozás és hivatása iránti kedve elmegy. Elhanyagolja a szószékre való előkészülést, a melyet nemsokára igazolva lenni vél szaporodó családja szükségei által. Tökéletlen nevelése tehát soha sem lesz béfejezve. Lelke egy helyben marad. Egy sovány könyvtár, a melyet ő gyarapítani nem tud, látja el az ő nyáját hetenként táplálékkal, a mely arra van kényszerítve, hogy mindig ugyanazon unalmas gondolatoknak minden érdek nélküli ismétlését hallgassa.

Ez a szomorú története sokaknak azok közül, a kik papi pályára lépnek. Kevés fiatal ember van közöttünk olyan, a ki tényleg kellően el volna készülve, s ennek az a következménye, hogy a vallásos tanítás nem olyan, a milyennek lenni kellene. A közönség általában tán nem tudja megérteni, hogy a papi hivatal mily terjedelmes előkészületet kíván. Van azonban egy eszme, a mely megtaníthatná a közönséget arra, hogy ennek sokkal terjedelmesebbnek kell lenni annál, a mit bármely más hivatás igényel. Az ügyvéd és az orvos foglalkozásaikat egynéhány védenczczel és beteggel kezdik meg, s gyakorlatuk csak a kevésbbé nehéz esetekre szorítkozik illető szakmaik keretén belől. Nekik tehát sok üres idejük van arra, hogy állásukba lépésök után előkészüljenek, s fokónként emelkednek nyilvános megismerésre. A pap nem így van. Ő azonnal a szintérré lép. Egy ekklézsiának minden kötelessége a vállaira nehezül. Az első pillanatban éppen anynyi emberrel jön viszonyba, a mennyinek azután is szolgálnia kell. Állása legelőbb is jelentékeny. Ő betű szerint meg van terhelve, és kötelességek nehezdednek reá. Csupán anynyi beszédnek elkészítése is eléggé kimeríti idejét és erejét, a mennyi tőle megkivántatik. Ha tehát az ő nevelése hiányos volt, hogy kell ezt kipótolni? E kedvetlen körülmények közt bámulhatunk-e azon, ha a szellem elveszti a maga rugóját, és csakhamar nagyon közönséges termékekkel megelégszik? Minő fontos, hogy jó alap legyen letéve a végre, hogy a thœlogiai tanujónak legyen ideje némi értelmi kincset összehalmozni, és hogy ő oly körülmények között neveltessék, a melyek sokkal alkalmasabbak arra, hogy benne meghódíthatatlan szeretetet támaszszanak saját hivatása, tanulmánya és amaz ügy iránt, a melyre magát szentelte!